

SVETIMAS DIENORAŠTIS

Mirė mano teta, buvo jai šiek tiek per aštuoniasdešimt. Mes nebuvome artimos, nuo šito driekėsi ilga šeimos nesutarimų ir nuoskaudų uodega; mano mamos ir tėčio santykiai su ja buvo, kaip sakoma, sudėtingi, matydavomės nedažnai, ir tarp mūsų beveik neišaugo nieko savo. Retkarčiais susiskambindavome, matėmės dar rečiau, ir ilgainiui, išjungdama telefoną („Nenoriu nė vieno girdėti!“), ji vis labiau tolo į savo rankomis sukaltus rėmus: į klodą daiktų ir daiktelių, kuriais buvo užgrioztas mažutis jos butas.

Teta Galia gyveno svajone apie grožį: apie lemiamą ir galutinį daiktų perstatymą, sienų nudažymą, portjerų pakabiniimą. Kadaisė, prieš daug metų, ji ėmėsi generalinės ruošos, ir ši pamažu apėmė visus namus. Vyko nepalaujamas būtiniausių daiktų perkratymo ir peržiūrėjimo procesas; buto turinį buvo būtina sutvarkyti ir susisteminti, kiekvienas puodelis reikalavo apmąstymo, knygos ir popieriai nustojo būti savimi ir tapo tiesiog tūrio uzurpatoriais: rietuvėmis ir krūvomis, pertvėrusiomis butą barikadomis. Kambariai buvo du; daiktams užkariaujant erdvę, *Galka* persikraustydavo iš vieno į kitą pasiėmusi

kas būtiniausia. Tačiau ir ten prasidėdavo revizija ir perkainojimas; namai gyveno išvertę į paviršių savo vidurius ir nemo-kėdami įtraukti jų atgal. Svarbaus ir nesvarbaus jau neliko; vienaip ar kitaip reikšminga buvo viskas, labiausiai – pageltę laikraščiai, surinkti per dešimtmečius, aukštos iškarpų kolonos, ramstančios sienas ir lovą. Vietos šeimininkei bebuvo likę ant išduobtos sofutės, ten mudvi ir sėdėjome įsišėlusioje atvirukų ir televizijos žurnalų jūroje tą kartą, kuri ypač prisimenu. Ji mėgino mane pavalgydinti kažkokiais aguročiais, sukišti į mane taupytus svečiams šokoladukus, aš gėdingai atsikalbinėjau. Viršutinė, artimiausia iškarpa buvo „Kokia ikona būtina jūsų zodiako ženklui“, laikraščio pavadinimas ir išleidimo data tvarkingai užrašyti viršuje, idealia rašysena, mėlynu rašalu negyvame popieriuje.

*

Mes atvažiuome maždaug po valandos, kai paskambino slaugė. Laidinėje buvo prieblanda, ir atrodė, jog ji dūzgia: ant laiptų ir aikštelėje stovėjo ir sėdėjo nepažįstami žmonės, kažkaip jau sužinoję apie mirtį ir sulėkę čia pirmi – siūlyti savo ritualinių paslaugų, pagalbos tvarkant dokumentus, nunešime-patvirtinsime-išsiaiškinsime. Kas jiems pranešė, milicija, gydytojai? Vienas jų įėjo su mumis į kambarį ir stovėjo nenusivilkęs striukės.

Teta Galia mirė kovo aštuntosios pavakarę, per tarybinę mimozų ir atvirukų su ančiukais šventę, – vieną tų raudonų kalendorinių dienų, kai mūsų šeimoje buvo įprasta rinktis kartu, svetainėje būdavo išskleidžiamas platus stalas, į tamsias, rubino spalvos taures pilstomas limonadas, patiekiamos keturių rūšių privalomos salotos: morkų su riešutais, burokėlių su

česnakais, sūrio ir didžiosios kompensatorės – olivjė. Viso šito mums nepasitaikydavo jau trisdešimt metų, galutinai baigėsi gerokai prieš tėvams išvykstant gyventi į Vokietiją, Galka pasipiktinusi liko, laikraščiai ėmė spausdinti jaudinančius dalykus: horoskopus, receptus, naminės medicinos naujienas. Ji labai nenorėjo į ligoninę, ir ne be reikalo. Ligoninėje mirė jos tėvai, mano senelis su močiute, turėjo mano teta ir savo patirties valdiškos medicinos namuose. Ir vis dėlto krypto prie to, kad reikia iškviesti greitąją; tuo ir būtų baigėsi, jeigu ne šventinės dienos, nutarta palaukti iki darbo pirmadienio – šitaip Galka gavo galimybę pasiversti ant šono ir mirti miegodama. Kitame kambaryje, kur gyveno slaugė, šachmatų tvarka kabėjo nuotraukos ir mano tėvo piešiniai, per visą sieną; arčiausiai durų – nespaltota fotografija, jo daryta septintajame dešimtmetyje, iš mano pamėgtosios serijos apie veterinarijos kliniką. Nuotrauka buvo labai gera: pasienyje ant suolo gydytojo laukia šuo ir šeimininkas, paniuręs keturiolikmetis ir bokseris, prisiglaudęs prie jo šonu.

*

Dabar butas tūnojo nustėręs, susigūžęs, pilnas staiga nuvertėjusių daiktų. Didžiojo kambario kampuose tylėjo sausi televizorių karkasai. Didžiulis naujas šaldytuvai atsargai buvo prikimštas suledėjusių žiedinių kopūstų ir užšaldytų duonos kepaliukų („Mišenka mėgsta duoną, nupirk daugiau“). Spintose buvo visos tos knygos, su kuriomis, atėjusi į svečius, sveikiniesi kaip su šeima, – „Nežudyk strazdo giesmininko“, juodas Selindžeris su berniuku ant viršelio, mėlynos „Poeto bibliotekos“ nugarėlės, pilkas Čechovas, žalias Dikensas. Ant lentynų stovėjo seni pažįstami: medinis šuo ir geltonas plastikinis šuo,

dar kažkoks išdrožtas lokys su vėliavėle ant siūlo. Visi jie tarsi prisėdo prieš kelionę, iškart suabejoję savo reikalingumu. Kai po kelių dienų sėdausi peržiūrėti popierių, tarp nuotraukų ir šventinių atvirukų beveik neradau nieko *raštiško*. Buvo kalnai šiltų baltinių ir karininkams skirtų apatinių kelnių, buvo naujų ir gražių švarkelių ir sijonų, numatytų ypatingiems, paradiniams išėjimams į pasaulį, todėl nevilketų ir vis dar atsiduodančių tarybine parduotuve. Buvo siuvinėtų vyriškų marškinių, prieškarinių, ir mažyčių kaulinių segių su skylutėmis, mergaitiškų – rožė, vėl rožė, gervė; jos priklausė Galkos mamai, mano močiutei Dorai, jų jau keturiasdešimt metų niekas nesegejo. Visa tai siejo neginčijamas ir tiesioginis ryšys: ir visa tai turėjo prasmę ir reikšmę tik kaip visetas, bendruose besitęsiančio gyvenimo rėmuose, o dabar akyse virto dulkėmis. Vienoje knygoje apie smegenų sandarą perskaičiau, jog tam, kad žmogaus veidą suvoktum kaip *asmenį*, kad jį kaip asmenį atpažintum, būtina ne tiek bruožų visuma, kiek ovalas. Be ovalo niekaip neišsiversi: jis tai, kas apibrėžia mūsų istoriją, kas ją sutelkia į protu aprėpiamą vienovę. Ovalas gali būti pats gyvenimas, kol jis trunka; arba, jau *post mortem*, pasakojimo apie tai, kas buvo, rišamoji linija. Nuolankus, iškart pasijutęs šiukšle, šių namų turinys bemat neteko žmogiškumo ir nustojo bent ką prisiminti ir reikšti.

Stovėdama prie jo, darydama, kas reikalinga, stebėdamasi, kaip mažai šiuose, tokiuose skaitančiuose namuose, buvo rašoma, su droviu švelnumu spūsčiojau tuos nedaugelį žodinių klavišų, kuriuos dar buvo galima paspausti: kažkokias frazes iš nesenos ar senos praeities, istorijas apie *barbosiuko šeimininką*, klausimus, kaip gyvena *mažylis* – mano augantis sūnus, pasakojimus apie seną, iš ketvirtojo dešimtmečio, ėjimą per laukus, greit išgaruojantį, neatkuriamą kalbos audinį. „Niekada

nesakyčiau *ryškus*, tik *sodrus!*“ – kalbėjo man Galka griežtai – ir dar kažką, jau neprisiminsiu, *tété* apie tėvą, gaudus apie drauges, kaimynių naujienas, žinias iš labai vienišo, savimi mintančio gyvenimo.

Ir vis dėlto butas buvo rašto vieta, netrukus tai ir sužinojau. Tarp daiktų, su kuriais teta Galia nesiskyrė iki paskutiniosios, apie kuriuos klausinėjo ir vis liedsdavo ranka, buvo, paaiškėjo, tomų tomai prirašytų dienoraščių, kasdienės kronikos užrašų, kuriuos ji rašė daugybę metų, nė dienos be eilutės, privalomuju, kaip atsikėlus nusiprausti, režimu. Jie tebegulėjo medinėje dėžėje gale lovos, jų buvo daug: užteko dviem dideliems krepšiams, kuriais juos ir parsivežiau namo, į Pirčių skersgatvį, ir iškart sėdau skaityti – ieškoti pasakojimo, paaiškinimo, ovalo.

*

Aistringas įvairiausių dienoraščių ir užrašų skaitytojas juos dalija į dvi aiškias kategorijas. Yra tie, kurių kalba specialiai numatyta, kad būtų oficiali ir paaiškinama – ir, vadinasi, kad būtų išgirsta iš šalies. Sąsiuvinis tampa poligonu, vieta savo išoriniam *aš* derinti ir treniruoti, ir, kaip koks nors Marijos Baškircevos dienoraštis, pasirodo esąs išsami deklaracija, nesibaigiantis monologas, kreipimasis į nematomą, bet neabejotinai palankią instanciją.

Man įdomesni kitokie dienoraščiai, tie, kurie yra darbo įrankis, pritaikytas amatininko rankai ir todėl nelabai tinkamas svetimiams. Darbo įrankis – tai Suzanos Zontag, dešimtmečiais praktikavusios šį žanrą, formuluotė, bet ji man atrodo ne visai tiksli. Zontag, ir ne jos vienos, užrašų sąsiuviniai – ne tik būdas įsikišti kaip voverei už žando maišiuką idėjų, prie kurių dar reikės grįžti, arba palikti skubotą, daugtaškinį aprašą to,

kas atsitiko, kad prireikus prisimintum. Ši praktika tiesiog būtina tam tikro tipo žmonių kasdieniam gyvenimui: karkasinis tinklas, ant kurio laikosi jų prisirišimas prie tikrovės ir tikėjimas jos tęstinumu. Tokie tekstai skirti vienai vienam skaitytojui – tačiau labai suinteresuotam; kurgi ne! Atvertusi sąsiuvinį bet kurioje vietoje įsitikini savo tikrovės buvimu; jis – rinkinys daiktinių įrodymų, patvirtinančių, kad gyvenimas turi istoriją ir trukmę, – o svarbiausia, kad kiekvienas savos praeities taškas ranka pasiekiamas.

Daugiausia šitie dalykai (taip gausiai pateikti tos pačios Zontag dienoraščiuose – išvardyti filmai ir perskaitytos knygos, gražių žodžių sąrašai, džiovintos kaip grybai nueitojo kelio išspaudos) beveik niekada neturi tiesioginio išėjimo, rezultatų – neišsirutulioja į knygą-straipsnį-filmą, netampa konkretaus darbo atrama ar pradiniu tašku. Jie nėra neketina kam nors ko nors aiškinti (nebent sau, tačiau tokiais šuoliais ir tokiu greitraščiu, kad kartais nelengva atkurti, kas iš tikro turėta galvoje). Tai paprasčiausias šaldytuvas – arba, kaip buvo senovėje, *ledainė*, vieta greitai gendantiems atminties produktams laikyti, teritorija, kur kaupiasi liudijimai ir patvirtinimai, nedaiktinių santykių daiktiniai ženklai, jeigu pasinaudotume Gončiarovo formule.

Šitai turi kažko miglotai nemalonaus, kad ir dėl pertekliškumo; sakau juolab pagrįstai, nes pati esu iš tokių, mano darbiniai užrašai per dažnai atrodo man balastas: negyvas, nereikalingas kroviny, su kuriuo norėtusi išsiskirti, tačiau kas tada iš manęs liks? Knygoje „The Silent Woman“ Džaneta Malkolm aprašo interjerą, kažkuo panašų į mano pačios sąsiuvinį, – ir šis jausmas šiurpokas. Ten, prisimenu, kartu buvo žurnalai, knygos, pilnos peleninės, apdulkėję suvenyrai iš Peru, neplauti indai ir dėžutės nuo picos, skardinėlės, dėžutės,

atidarikliai, žinytai „Who Is Who“, atsakingi už tiksliai žinias, ir kažkokie daiktai, neatsakingi už nieką, nes jau seniai į nieką nepanašūs. Malkolm šis būstas – Borcheso alefas, *monstriška tiesos alegorija*, nenuvalytų faktų ir versijų maišaliniė, taip ir neįgavusi švrios istorinės tvarkos.

*

Bet mano tetos Galios dienoraščiai buvo išvis unikalūs: skaitant jų savotiška tekstūra – panašiausia į retą tinklą – darėsi vis paslaptingesnė ir vis įdomesnė.

Vaikystėje didelėse meno parodose visada galėjai pamatyti tam tikro tipo lankytojų. Kažkodėl daugiausia tai buvo moterys, jos eidavo nuo paveiklo prie paveiklo, pasilenkdavo prie lentelių ir rašinėdavo į lapelius ar sąsiuvinius. Vieną kartą supratau, jog jos tiesiog nusirašo visus išstatytus kūrinius, sudarinėja lyg ir savadarbį katalogą – beveik nematerialią kopiją to, kas pamatyta. Paroda turėjo būti uždaryta ir iškeliauti, bet popierius išlaikė nueinančių iš panosės paveikslų ir skulptūrų pradinę tvarką, tokią, kokia buvo salėse, ir neleido kūriniams išnykti.

Galkos dienoraščiai ir buvo toks kasdienis įvykių išskaičiavimas, stebėtinai smulkus – ir kartu stebėtinai slapukiškas. Jie visada tiksliai dokumentavo tokius dalykus kaip kėlimosi ir gulimo laikas, televizijos laidų pavadinimai, telefono skambučių skaičius ir skambinusiųjų vardai, kas suvalgyta ir kas padaryta. Tačiau virtuozai ir uoliai būdavo aplenkiamas dienos *turinys*, jos užpildas. Tarkime, parašyta, „skaičiau“, bet nė žodžio, koks buvo skaitymas ir ką jai reiškė; ir taip dėl visko, iš ko susidėjo jos ilgas ir nuodugnias užrašytas gyvenimas. Nebuvo nieko, kas nurodytų, koks tas gyvenimas buvo – nieko apie save,

nieko apie kitus, nieko, be smulkių ir smulkmeniškų detalių, metraščio tikslumu fiksuojančių laiko tėkmę.

Man vis atrodė, kad kur nors šis gyvenimas turėtų išlįsti – nors kartą, tačiau pasirodyti, pasakyti viską. Galų gale jis juk susidėjo iš intensyvaus skaitymo, vadinasi, ir galvojimo, ir dar iš tykaus virimo įvairios pakraipos užgaidų ir nuoskaudų, kuriuos mano tetai daug reiškė ir ilgai rūpėjo. Kas nors iš šito turėjo išlikti, prasiveržti – tūžminga pastraipa, kuria teta Galia būtų pasakiusi šitam pasauliui ir mums, jo atstovams, visą tiesą, viską, ką ji apie mus mano.

Tačiau nieko panašaus sąsiuvinuose nebuvo. Buvo prasmės atspalvių ir pustonių, buvo kažkokių teksto klosčių, kuriose užsilaiškė emocija, – „Valio“ paraštėse, kai paskambindavo tėtis arba aš, kelios nepaaiškinančios savęs karčios frazės per tėvų metines. Ir, tiesą sakant, viskas. Tarsi kiekvieno įrašo, kiekvieno kasmet užpildomo tomo svarbiausia užduotis buvo tik palikti patikimą savo išorinio gyvenimo liudijimą – o tikrąjį, vidinį gyvenimą pasilikti. Viską parodyti. Viską nusišlepti. Laikyti amžinai.

Ką ji taip brangino šiuose sąsiuvinuose? Kodėl iki paskutinės dienos laikė juos prie savęs ir bijojo, kad nepradingtų, ir prašė pritraukti arčiau? Galbūt rašytinis tekstas, koks jis išėjo, o išėjo pasakojimas apie vienašalį ir nepastebimą slydimą į nebūtį, vis dėlto jai turėjo kaltinamosios išvados galią – pasaulis ir mes privalėjome tai perskaityti ir suprasti pagaliau, kaip negražiai su ja pasielgėme.

Arba, keista pagalvoti, šie skurdūs įvykiai jai išsaugojo kažkokį džiaugsmo elementą, kurį jai buvo svarbu padaryti nemarų, perkelti prie rankraščių, kurie nedega – ir kalba nė kiek nesistengdami liudyti? Jeigu taip, jai pavyko.

2002, spalio 11

Ir vėl ne iš to galo. Dabar 1.45. Ką tik pamerčiau rankšluosčius ir naktinius ir kt., kas reikalinga, išskyrus tamsius. Patalynę irgi. Prieš tai viską išnešiau iš balkono. Už lango +3, o jei būtų sušalusios daržovės! Nulupau moliūgą ir kol kas į dėžę riekėmis, šaldysiu. Labai viskas lėta! Klausydamasi humoro vakaro per RTR per dvi valandas padariau, bet laikas beveik nepajudėjo. Prieš tai gėriau arbatą su pienu.

Nuo 16 iki 18 miegojau, nebuvo jėgų nenusnausti. Prieš tai T. V. skambutis dėl telefono Voikovo gatvėje? O jo skambutis prieš 12: ar veikia telikas? O jis nuo ryto neveikia, nė vienas kanalas. Atsikėliau apie 8, kai Serioža (Gyventojas. – M. S.) prausėsi, o po 9-os, ilgai ruošusis, išėjau. 3-ias autobusas atvažiavo 9. 45, laukėm ilgai. Reikėjo eit į 171-ą. Visur jau buvo minios ir viskas ilgai užtruko. Uralo gatvės stotelė, autobusų stotis, laikraščiai. Bet nusipirkau moliūgą, pirmą kartą pamačiau šį sezoną, ir morkų. Namie buvau apie 12. Norėjau žiūrėti „Kolombą“. O naktį po 1. 45, pamatavusi spaudimą, išgėriau kľofelino, laukiau, kol nukris, paskui dar išgėriau vaistų. Ir, dvidešimt minučių prasikamavus, nepavyko jo pamatuoti ir atsiguliau jau 3 val.

2004, liepos 8

Iš ryto graži, saulėta diena, be lietaus apsiėjo. Rytą gėriau kavą su sutirštintu pienu ir išėjau apie 11 į Altajaus gatvę. Eilė jau buvo baisi, ir aš labai ilgai, iki 13-os, sėdėjau prie tvenkinio, žiūrėjau į žalumą, debesis, dangų, dainavau ir taip man buvo gera!

Takais žmonės vedžiojo šunis, vežiojo vežimėliais mažylis, grupėmis deginosi su maudymosi kostiumėliais, ilsėjos ir linksminosi.

Sumokėjau jau be eilės, nusipirkau varškės ir nuplaukiau namo. Prie naujos mokyklos tokia sodri žaluma – lipikai aukščiau, erškėtrožės – nuostabiai gražu! O ant kelio berniūkščiai žaidė sudaužytoje mašinoje. Jie turėjo plastiko butelį, lig viršaus pridėtą bobausių. Sako – valgomi.

2005, spalio 11

Nebuvo nei miego, nei noro keltis, judėti, ką nors daryti... 10. 40 atnešė paštą, vėl atsiguliau. Sveta tuoj atėjo, tokia šaunuolė – nupirks viską geriau už mane! Išgėriau arbatos ir gulėjau visą dieną. Padėjau Vl. Vas. už paštą!..

Bobrova prisiskambino man po 12-os. Ji atvažiavo ketvirtadienį... Skambinau į 79-ą Morozkai, Irai iš sterilizacijos skyriaus, vakare – Jurčiukui. Žiūrėdama TV nurinkau nuo kėdės skalbinius. Atsiguliau 23. 30.

Karšta. Apsimoviau Tonios sijonėli. „Pilkas bespalvis, niekam nereikalingas gyvenimas.“ Dieną – arbata, vakare – kava! Visiškai nėra apetito!

Ir vis dėlto ten buvo vienas įrašas, nepanašus į kitus, 2005-ųjų metų birželio 17-os.

Iš ryto paskambinau Simai. Paskui pasiėmiau albumą. Žinoma, iškračiau visas nuotraukas ir ilgai jas žiūrinėjau. Valgyt nesinorėjo, o šitas užsiėmimas sukėlė tokį gaudulį, ašaras, liūdnumą ir dėl praėjusio laiko, ir dėl visų tų, kurių nėra, ir dėl beprasmiško, tiksliau bergždžio gyvenimo savo, dėl tuštumos sieloje... Norėjosi užsimiršti.

Ir atsigulčiau vėl į lovą ir visą dieną, net keista, nesuprantama kaip, miegojau beveik nesikeldama iki pat vakaro, iki 20-os valandos, kai išgėrusi pieno ir užtraukusi portjeras vėl atsigulčiau ir toliau tęsėsi šitas miegas, nuvedantis nuo tikrovės. Miegas – išsigelbėjimas.

*

Praėjo kiek mėnesių ar metų. Galkos sąsiuviniai gulėjo visur, susimaišydami po truputį su kitais popieriais, kuriuos palieki viršuje turėdama galvoje, kad greit pravers, ir taip jie sensta po ranka kaip namų rakandai. Prisiminiau juos pamažu, kai atsidūriau Počinkuose.

Provincijos miestukas Arzamaso apskrityje, du šimtai su ilga uodega kilometrų nuo Žemutinio Naugardo. Počinkų reputacija mūsų namuose buvo abejotina. Tai buvo vieta, iš kur visi išėjo ir kur niekas negrįžo, net nebandė, maždaug septyniadešimt metų. Nabokovas rašo, kad gyvenimas – silpnos šviesos plyšys tarp dviejų idealiai juodų amžinybių, regis, pirmoji – ta, kur mūsų dar nėra – žioji giliau; štai tokiu plyšiu šeimos atmintyje per tuos metus ir tapo šis tykių tykiausias gyvenamasis punktas, niekam per daug neįdomus.

Šeima, regis, ten buvo didžiulė; neaiškiai prisimenu pasakojimus apie brolius ir seseris, kurių buvo per dešimt, kažkokių arkliais pakinkytų vežimų ir medinių pastatų fotografijas, ir visa tai užstojo vėlesnė neįtikėtinų nuotykių, kuriuos patyrė Počinkuose gimusi mano prosenelė Sara Ginzburg, istorija. Kažkaip ji spėjo ir atsėdėti kalėjime dar caro laikais, ir pagyventi Prancūzijos mieste Paryžiuje, ir išsimokyti daktare, ir gydyti tarybinius vaikus, įskaitant mano mamą ir mane, ir viskas, kas tik apie ją buvo pasakojama, turėjo laurais kvėpiančią legendos prieskonį. Tikrinti tos istorijos ištakų niekas ir nesiėmė.

Buvo, beje, giminaitis, kuris vis dėlto ruošėsi į Počinkus – dabar, susitraukę per šimtmetį, jie buvo tik gyvenvietė – kaip į poliarinę ekspediciją ir stengėsi sugundyti žygiui artimus ir tolimus gimines, mane tarp pastarųjų. Turėjo nuostabiai skaidrias akis ir neblėstantį, dirbantį kaip varikliukas, entuziazmą, kurio priežastis jis aptardavo su suaugusiaisiais. Maskvoje būdavo nedažnai ir, atvažiavęs šnekėtis apie kelionę, staiga nerado joje mano tėvų: jie dabar gyveno Vokietijoje, šeimai atstovavau aš. Niekada negalvodavusi apie tokias sentimentalias keliones, staiga lengvai užsidegiau: mūsų giminė pirmąsyk pasirodė pasiekiamą, tai yra reali. Ir kuo labiau mano pašnekovas pabrėžė sunkumus ir tolybę, dėl kurių kelionė atrodė mažai tikėtina, reikalaujanti pasirengimo, planavimo, mąstymo, tuo darėsi aiškiau, kad pasiekti Počinkus vis dėlto kaip nors galima. Šis Lionia saratoviškis ketino važiuoti į Počinkus su *šeima*, turėdamas omeny lyg ir Izraelio genčių, kurių turi būti daug, sugrįžimą; taip ir neprisiruošęs, prieš dešimt metų mirė. Počinkai liko stovėti nematomi kaip Kitežo miestas.

Ir štai aš po truputį prie jų artėjau. Kas mane vijo – nežinau, ir jau išvis nesuprantama, ką gi aš tikėjau ten rasti, tačiau prieš kelionę pasėdėjau internete tarsi nustatydamą vaizdo ryškumą. Paaiškėjo, kad ši vietovė tikrai nuošali, sename žemėlapyje užlindusi giliai už Arzamaso, Lukojanovo apskrityje – Puškino Boldino pašonėje, tarp gyvenviečių tokiais pavadinimais kaip Utkā ir Pogibelka. Traukiniai nė nesiartindavo prie šių kraštų, nuo artimiausios geležinkelio stoties reikėjo važiuoti dar tris valandas. Nutarėme vykti be įmantrybių: mašina iš Žemutinio Naugardo.

Išvažiavome anksti rytą, rausvais, neatsigavusiais po žiemos prospektais. Keista, ne visai netekusi atminties miesto terpė – pramoniniai statiniai perpus su mediniais namais,

neužleidžiančiais naujam pasauliui nė pėdos, su savo tvoromis ir palisadais, traukėsi į griovius ir artėjo prie stiklų. Kai išlindome į plentą, mašina ėmė lėkti pati, didindama greitį iki beprasmiško lenktyninio; vairuotojas, trijų mėnesių sūnelio tėvas, suspaudęs vairą paniekinamai tylėjo. Kelias bangavo aukštyn žemyn, po eglėmis gulėjo pakvaišusio sniego gūnelės. Pasaulis balo su kiekvienu išgyventu kilometru. Pajuodusiose gyvenvietėse it fajansas blizgėjo naujutėlės cerkvės, baltos kaip dantų karūnelės. Turėjau įsidėjusi kelionių vadovą, žadėjusį Arzamaso, seniai likusio toli dešinėje, grožybes, ir knygelę apie Počinkus, išleistą prieš dvidešimt metų. Ten paminėta *žydo Ginzburgo*, prekiavusio siuvamosiomis mašinomis, krautuvėlė, ir tai buvo viskas. Apie didvyriškąją Sarą niekas ir negirdėjo.

Važiuojome daug valandų. Prasidėjo pagaliau liūdnos, ne toskaniškai mandelštamiškos, bet kažkokios umbriškos kalvos tamsaus vario spalvos, vienodos kaip įkvėpis ir iškvėpis. Kartais suspindėdavo greit išnykstantis vanduo. Pravažiuojus atšaką į Boldiną, ėmė pasitaikyti Puškino paminklų; padavimas pasakoja, kad jo meilužė kaime buvusi iš Lukojanovo kaimo, kuris ir davė pavadinimą apskričiai. Mažais tabūnais stovėjo pakelėse medžiai.

Miestelis buvo pastatytas abipus pagrindinės ilgos gatvės; nuo jos ėjo į kairę ir dešinę tiesios statmenos linijos. Kitoje pusėje stovėjo graži klasicistinė cerkvė – kaip paaiškino kelionių vadovas, tai buvo Kristaus Gimimo katedra, kur kadaise tarnavo šventikas Orfanovas. Pavardę žinojau: Valia Orfanova perduodavo man vaikystėje linkėjimų, o kartą paprašė mamą nupirkti jos vardu knygutę, *kad Maša prisimintų*. Iš to, kas buvo bukinisto krautuvėlėje, mama išrinko Sologubo rinkinėlių. Nelaimei, tai buvo „Didieji varpai“, revoliucinių eilėraščių knygelė, išleista 1923-iaisiais; tokie šūkiei kaip „Aš – laisvasis

proletaras su liepsnojančia širdim“, tuomečiu mano supratimu, niekam netiko, o įvertinti skambesio dar nemokėjau, betgi buvo ką:

Žirgas kareivio

Priešo pulkų

Tiesiai man širdį,

Tiesiai man širdį užmynė.

Tuščioje aikštėje, iš kurios norėjosi kuo greičiau pasukti ten, kur yra ką žiūrėti ir liesti, mus pasitiko Marija Aleksejevna Fufajeva, Počinkų gyvenimo istorikė. Tą sekmadienio dieną mums atidarė biblioteką, vietos kultūros šventovę, kur buvo paroda: kažkas atsiuntė iš Vokietijos šimto metų senumo akvarelių – namų ir gatvių vaizdus. Ši vokiečių šeima gyveno Počinkuose nuo devyniolikto amžiaus pabaigos, ir aš staiga prisiminiau girdėtą vaikystėje pavardę – Getlingai. Vaizdeliai buvo jaukūs, spalvoti; Augusta Getling, jų autorius sesuo, štai tame linkmame namuke su dedešvomis ir užrašu „Vaistinė“ rengė mano jaunąją prosenelę gimnazijai. Jis tebestovėjo apmuštas kažkokiu betonu, netekęs priebučio, nebėra nei gėlių, nei raižytų apylangių. Kur gyveno dvidešimto amžiaus pradžioje mano Sara su savo šeima, plačiu kiemu, vežimu, niekas nežinojo.

Ir tai buvo viskas, tiek ir tebuvo, kaip tetos Galios dienoraščiuose, kur reikėjo tenkintis pranešimais apie orus, produktų ir teleprogramų išvardijimu. Tai, kas už šito stovėjo, virpėjo ir gaudė, neskubėjo pasirodyti, o gal išvis neketino to daryti. Mus pavaišino arbata, mus išvedė pasivaikščioti. Aš naršiau akimis žemę lyg norėdama rasti kapeiką.

Kaimas taip ir neaptraukė kontūrų to, kas buvo miestas, gyvavęs aplink didžiausią apskirtyje, o gal ir visoje gubernijoje,

arklių mugę. Mes kirtome anų laikų turgaus aikštę – didžiulis jos plotas dabar apaugęs medžiais, kažkur centre būta švino spalvos Lenino paminklo, bet vieta akivaizdžiai atrpato nuo žmonių, buvo per didelė, kad rastų sau naują paskirtį. Ją apkraštavo išlipę iš tų vaizdelių žaisliniai namukai, kai kurie su greito ir prievartinio perstatymo pėdsakais. Man parodė dar vieną dykvietę – asfalto kvadratą vietoj Solomono Ginzburgo, vyresniojo Saros brolio, krautuvėlės, stovėjusios čia trečiajame dešimtmetyje, pastovėjome ir nusitraukėme: grupelė sužvarbusių moterų su paltais ir kepurėmis. Pūtė vėjas. Žolės pakraštėje, prie važiuojamo kelio, sidabravo dar vienas paminklas: galiūno eržilo Kapralo, dvidešimt metų išstarnavusio šiame krašte reproduktoriumi.

Už tilto per Rudnios upę, pravažėjavus kažkiek kilometrų, stovėjo pergyvenusi save įmonė, įdarbindavusi daugumą miesto gyventojų, – leibgardijos kavalerijos pulko žirgynas, patatytas Puškino laikais. Arkliai čia buvo auginami ir seniau, „Argamako ir nogajų eržilai, arkliai ir išdarai, ir nogajų kumelės, ir bandganių bei rusiški kumeliukai“, paskui Jekaterina Antroji šį verslą įsuko pramoniniu lygiu, ir milžiniškas klasiškinių linijų ir suskeldėjusio baltumo žirgynas su sugriuvusiu centriniu bokšteliu, su įėjimo portalu, veidrodžiškai atspindėtu kitoje kvadrato pusėje, turėjo tapti civilizacijos forpostu, organizuoto peterburgiškumo sala. Jis galutinai sunyko visai neseniai, dvidešimto amžiaus pabaigoje. Dabar jį supo laukas, plikai išlaižytas ilgos žiemos. Atviruose aptvaruose vaikščiojo paskutiniai arkliai: bėri, kresni, su šviesiais netvarkingais kaktos karčiukais. Jie kilnojo galvas ir baksnojo prusnomis į atkištus delnus. Dangus pasidarė skaisčiai akinamas, debesis skriejo virtinėmis, nusilupę dažai atidengė šviesiai rausvą kūno pagrindą.

Nuvažiavome jau pusę kelio, kai staiga supratau nesusivokusi padaryti svarbiausio: čia negalėjo nebūti kapinių, žydų ar bent kitokių, kur guli visi *maniškiai*. Vairuotojas spaudė savo šimtą dvidešimt, šmėkščiojo pavadinimai, Surovatika, Pešėlanė. Ėmiau ir paskambinau Fufajevai: kapinių seniai nebesą, kaip nebesą jau Počinkuose žydų. Vienas, beje, išlikęs, ji žinojo, kas jis ir kuo vardu. Keista, jo pavardė buvo Gurevičius: kaip mano mamos Gurevič.